

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

64

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • פרשת שופטים - אלול תשע"ב

מזונותיו בכל יום והיה מקביל פני אביו כל יום, אף ישראל מי שיש לו ארבעה וחמישה בנים היה דואג ואומר שמא לא ירד מן למחר ונמצאו כולן מתים ברעב, נמצאו כולן מכוונים את לבם לאביהן שבשמים".

והיינו מפני שהבן יכול לשכוח את אביו, וכדי שלא נשכח שיש לנו אבא בשמים, ונתייחס אליו כמו לאבא, לכן הוריד הקב"ה את המן בכל יום, שאז מי שיש לו ארבעה וחמישה בנים הרי הוא דואג מה יאכלו בניו למחר, ועל ידי זה הוא זוכר שיש לו אבא בשמים שנותן לו בשביל הבנים שלו, ומתפלל אליו ומבקש ממנו, ומשעבד את לבו לאביו שבשמים.

העיקר הוא לא המעשים, אלא לשעבד את הלב להקב"ה, והעבודה שבלב חשובה יותר מעבודה שבמעשה, כמו שכתב בחובות הלבבות (שער הביטחון פ"ד) כי השכר הגדול ביותר בעולם הבא הוא השכר הצפון, וכמו שכתוב (תהלים לא, כ) "מה רב טובך אשר צפנת ליראדך", והקב"ה גומל בשכר הצפון עבור העבודה הצפונה, והיינו אפילו יראה, אם היראה היא בלב, שהאדם יודע שיש לו אדון וממנו הוא ירא, או אם יש יראת הרוממות שהיא דומה לאהבה, זוכים עבור זה לטוב הצפון שאין לנו מושג מה הוא.

וחז"ל אמרו (ברכות לד, ב) כי גם הנביאים לא ידעו מה הם תענוגי העולם הבא שנאמר (ישעיה סד, ג) "עין לא ראתה אלוקים זולתך ייעשה למחכה לוי", יש הרבה דרגות בגן עדן, וכמדומני שראיתי בשם הגרי"א כי כשם שיש שבעת מדורי גיהנום כך יש גם שבעה מדורים בגן עדן, והם תענוגים למעלה-למעלה שאין לנו מושג בהם.

ומלבד השכר הצפון לעולם הבא, יש גם דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה, ומבואר במשנה ריש פאה שזהו בעיקר עבור מצוות שבין אדם לחברו, כיבוד אב ואם, גמילות חסדים, הכנסת אורחים, ביקור חולים וכו', והיינו מידה כנגד מידה, כי מפני שהוא גומל טוב עם חברו בעולם הזה, זוכה עבור זה לקבל טובות בעולם הזה מידה כנגד מידה.

ומה הם הפירות בעולם הזה? אם העולם הבא הוא הקרן, והקרן מצמיחה את הפירות בעולם הזה, אם כן גם הפירות צריכים להיות מעין הקרן, והקרן בעולם הבא אין זה הנאות גופניות כאכילה ושתייה, אלא תענוגים נפשיים שאין לנו מושג בהם, שהנפש מתענגת בלי הגוף, וכך גם הדברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה, היינו שמקבל בעולם הזה תענוגים נפשיים מעין עולם הבא.

והנה תענוגים גשמיים והנאות גופניות יש להם גבול, וכשאדם אוכל ושבט הרי הוא עייף ונרדם וכבר אינו מתענג, אבל תענוגים נפשיים אינם נמאסים אף פעם, ומצינו בהנאות העולם הזה שני תענוגים נפשיים, האחד הוא הכבוד, שהוא תענוג נפשי שאף פעם אינו נמאס, והשני הוא חמדת הממון, שגם זוהי הנאה נפשית שאף פעם אינה נמאסת, ומי שיש לו מנה רוצה מאתיים.

ואמנם שנינו בפרקי אבות (ו, ג) אין כבוד אלא תורה, וצריך ביאור וכי אין כבוד אחר בעולם חוץ מתורה, הרי יש גם אנשים שאינם לומדים תורה ומקבלים כבוד, [ומסופר כי הנצי"ב אמר פעם שיש לו כבוד יותר מהצאר ניקולאי, שהצאר מכבדים אותו חיילים גויים מפני

אנו עומדים עכשיו בחודש אלול שהוא חודש הרחמים, וידוע שמראש חודש אלול עד יום הכיפורים זהו זמן של עת רצון, וכמו שהובא במשנה ברורה ריש סימן תקפ"א "שאז עלה משה בהר סיני לקבל לוחות אחרונות והעבירו שופר במחנה משה עלה להר שלא יטעו עוד אחר עבודה זרה והוי עת רצון", וכיון שהם ימי רחמים הרי אלו ימים טובים מאד.

ומצד שני עוד מעט יום הדין, וכשעומדים לפני יום הדין תלוי מי הדיין, והרי בראש השנה האבא הוא הדיין, וכפי שאנו אומרים בימים נוראים "אם כבנים אם כעבדים", והחילוק בין עבדים לבנים, כי הבן מרגיש שהוא חייב בכיבוד אב, ועושה רצון האב מאהבה, מפני שיש לו יראת הרוממות כלפי אביו, כך טבע הבן שמרגיש יראת הרוממות, ורוצה לעשות נחת רוח לאביו, אבל עבד עושה מיראה ולא מאהבה.

וכיון שהדיין הוא האב, הרי האב יודע שהבן רוצה לעשות נחת רוח לפניו, וכמו שמובא בגמרא (ברכות יז, א) רבי אלכסנדר בטר דמצלי אמר הכי: "ריבון העולמים, גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך ומי מעכב שאור שבעיסה", ופירש"י, "יצר הרע שבלבנו המחמיצנו", והיינו שבאמת רצוננו הוא לעשות רצונו ית', אבל היצר הרע שהוא השטן והוא מלאך המוות, מפתה את האדם שיעשה נגד רצון הקב"ה.

והיצר הרע שהוא מלאך, מן השמים שולחים אותו לפתות את האדם, והמטרה בזה כדי שהאדם יתגבר על הניסיון ולא יתפתה, ועל ידי זה יקבל דרגה יותר גבוהה ויזכה לעולם הבא, כי לולי היצר הרע לא היה בחירה, ועיקר השכר הוא אם יש קשיים ומתגברים עליהם, וכשהאב רואה שהבן מתגבר על הקשיים ומתאמץ לכבד אותו, הרי הוא מחשיב את הבן ועוזר לו יותר, ומכיר טובה עבור זה.

וכתוב בפסוק (מלאכי א, ו) "בן יכבד אב ועבד אדוניו ואם אב אני איה כבודי ואם אדונים אני איה מוראיי", והיינו שהקב"ה שואל איה כבודי, מפני שצריך להיות כיבוד אב מצד הרגשה של בנים, וגם מי שהיצר הרע שולט עליו וכבר אינו בדרגה של בנים, מכל מקום הרי יש לו אדון וצריך לפחד ממנו, וכמו שהעבד משתדל למצוא חן בעיני אדוניו, כך צריכים לקיים רצון הקב"ה לכל הפחות מיראה.

אבל אנחנו צריכים לחשוב ולהרגיש שאנו בדרגה של בנים, שהרי אנו יושבים ועוסקים בתורה ולא מחפשים עולם הזה, ולמרות שבדורנו הרחוב מושך מאד, אנחנו אין אנו שייכים לרחוב, ולא מחפשים עולם הזה, אלא רוצים עולם הבא, אם כן זוהי דרגה של בנים, וכשהאב רואה שהבן עושה את רצונו מתוך הכרה שמחשיב את האב, ממילא גם הוא מחשיב את הבן, ונותן לו השפעה של כל מה שצריך.

ויחד עם זה האב רוצה גם שהבן יזכור ולא ישכח אותו, וכמו שמובא בגמרא (יומא עו, א) "שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחאי, מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה", והיינו מדוע הוריד הקב"ה את המן בכל יום, ועשה נס שכל מה שנשאר למחר היה מתקלקל, הרי כמו כן היה אפשר להוריד את המן פעם אחת בשנה לכל השנה כולה, ולעשות נס שלא יתקלקל ויהיה ראוי לאכילה ימים רבים.

והשיב להם רבי שמעון בן יוחאי "אמשול לכם משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שיש לו בן אחד פסק לו מזונותיו פעם אחת בשנה ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה, עמד ופסק

שהם חייבים, ואילו הוא מכבדים אותו ואומרים לו 'גוט יום טוב' שלוש מאות בני הישיבה], ועל כל פנים צריך ביאור מהו שאמרו אין כבוד אלא תורה.

ויש לבאר בזה, כי באמת הכבוד הוא תענוג נפשי גדול מאד, וכתוב במסילת ישרים פרק י"א שהכבוד דוחק את האדם ושולט עליו יותר מכל התאוות והחמדות שבעולם, ומצינו גם בגמרא בסוף מנחות (קט, ב) עד היכן מגיע כוח הכבוד, שאמר רבי יהושע בן פרחיה: "בתחילה כל האומר לי עלה לגדולה אני כופתו ונותנו לפני הארי, עתה כל האומר לי לירד ממנה אני מטיל עליו קומקום של חמין".

ומעשה באחד שהיה רב בעיירה בחוף לארץ, וביקש לעת זקנתו לעזוב את הרבנות ולעלות לארץ ישראל, והגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל הורה לו שינסה תחילה במשך כמה חודשים לראות אם הוא יכול להסתדר בלי הכיבודים והמעמד של הרבנות, ורק אם יהיה מסוגל לזה, אז יראה שהוא יכול לעזוב את הרבנות ולעלות לארץ הקודש, וכעין זה מובא בספר 'פני הארי החי' להגאון רבי חיים לייב סטאוויסקער זצ"ל על אחד מהרבנים שהיו באותה תקופה.

והיינו מפני שאדם שהורגל לקבל כבוד, קשה לו מאד אם יחסר לו הכבוד, והרב מפוניבו' זצ"ל אמר פעם לאחד שנעשה רב בגיל צעיר, שלא יהיה 'צו גישמידיט צום מזרחי' – שלא יהיה מחובר ומולחם למזרח, כמו נפח שמלחים ומחבר ברזל לברזל ונעשה חתיכה אחת, וצריך להיזהר שלא יגיע למצב שיהיה מוכרח לשבת במזרח, כי בדרך הטבע מי שהתרגל לזה, קשה לו לשבת במקום אחר.

ועל זה אמרו "אין כבוד אלא תורה", כי אמנם הכבוד נותן הנאה נפשית נעימה מאד, אבל מי שעוסק בתורה יש לו הרגשה נעימה כל כך שאינו צריך את הנאת הכבוד, וכל מה שאנשים אחרים מכבדים אותו אינו חשוב בעיניו, מפני שהתורה נותנת לו תענוג נפשי הרבה יותר מכבוד, כי לימוד התורה הוא מעין עולם הבא, שהנפש נהנית בלי גוף, ויש בזה הנאה גדולה יותר מכל הכיבודים שבעולם.

ועכשיו בעמדנו בחודש אלול שהוא זמן של אימת הדין, צריכים לזכור מה שאמרו חז"ל (ר"ה טז, ב) "כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה שנאמר מראשית השנה מרשית כתיב ועד אחרית סופה שיש לה אחרית", ופירש"י: "שרשה בתחילתה - שישראל עושין עצמן רשין בראש השנה לדבר תחנונים ותפילה כעניין שנאמר תחנונים ידבר רש", עכ"ד, והיינו להרגיש שהוא עני בזכויות, ועל ידי זה יזכה לכתיבה וחתימה טובה.

אבל יחד עם זה צריכים גם להיות בשמחה, ולהרגיש הרגשה של בנים, שהדין הוא אבינו מלכנו, וכל מה שיעשה הוא לטובתנו, זהו הביטחון האמיתי לדעת כי מה שיהיה הוא הטוב ביותר שיכול להיות, וכמו שאמרו חז"ל (ברכות ס, ב) כל דעביד רחמנא לטב עביד, כי מן השמים נותנים לאדם רק מה שטוב לו, ומפני זה ישראל שמחים בדין בראש השנה, מפני שיודעים שכל מה שיפסוק השי"ת הוא לטובתנו.

וידוע כי בפתח בית התלמוד תורה דקלם הייתה תלויה מודעה בכל חודש אלול שצריכים להתחזק במיוחד בימים אלו באהבת הבריות ולהעביר על המידות, שעל ידי זה זוכים בדין, וכמו שאמרו חז"ל (ר"ה יז, א) כל המעביר על מידותיו מעבירין לו על כל פשעיו, והיינו אפילו 'פשעים' שאדם עושה במזיד ולהכעיס, מי שמעביר על מידותיו, מעבירין לו על פשעיו מידה כנגד מידה.

וכשאדם מתחזק בעניינים שבין אדם לחברו, הרי הוא אוכל פירותיהן בעולם הזה, והיינו שיקבל בעולם הזה פירות ואמצעים כאלה שיוכל לזכות בהם לעוד עולם הבא, או שיזכה לתענוגי העולם הבא בעולם הזה, וכמו לימוד תורה ושבת שהם מעין עולם הבא, ונאמר על מי שעוסק בתורה "אשריך בעולם הזה", כי יש בזה תענוג נפשי מעין עולם הבא.

א"ה. לתועלת הרבים נעתיק לכאן נוסח המודעה הנ"ל, כפי שהובא בכתבי הסבא מקלם (פנקס הקבלות אות ד') תחת הכותרת "הערה נוראה":

הנה מהידוע אמרו ז"ל (ר"ה לד, ב) "אמרו לפני וכו' מלכויות כדי שתמליכוני עליכם", וכאשר נתבונן על תוקף קיום המלוכה של בשר ודם הוא רק כשעבדיו כולם כאיש אחד לעבודת המלך, זהו קיום המלכות, ואם ח"ו יפול פירוד בעבדי המלך ניתק קשר המלוכה וח"ו העולם חרב כמאמרם ז"ל (אבות פ"ג מ"ב) אלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו", ואם כן אחדות העבדים הוא קיום המלכות.

וכבר כתב רבינו תם ז"ל בספר הישר כי מעבודת מלך בשר ודם ניקח דרך עבודת מלך המלכים הקב"ה, וממילא נבין כי עיקר "שתמליכוני עליכם" היינו אחדות עבדיו ית', וכעניין שנאמר (דברים לג, ה) "ויהי בישרון מלך – אימתי – בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל" (ילקוט שם) ולפניו ית' הסתר כבגלוי.

על כן חובה עלינו קודם יום הדין הבעל"ט לקבל על עצמנו לעסוק בכל השנה במצוות עשה דואהבת "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט, יח) ובזה יהיה אחדות בין עבדי השם ית', ויעלה יפה בידינו מלכויות, שנכוון עיקר קיום תקפו של מלכויות, ובזה יבוא זיכרונו לפניו לטובה.

ואם ח"ו עוון בידינו של שנאת הבריות, איך לא נבוש ולא ניכלם להיות דובר שקרים ח"ו נגדו ית' לבקש "מלוך על כל העולם כולו בכבודך" ואנחנו לעצמנו לא הכנו עיקר קיום של מלכות שמים עלינו בתקפו, הרחמן יצילנו, ונקבל על עצמנו עסק אהבת הבריות ואחדות.

ובזה לאט-לאט יוטב דרכו, וכבר שב בתשובה מעט לכל הפחות, ומי יוכל לשער גודל הזכות לנו ולכל העולם כולו כשנזכה שיהיה לנו ציבור עוסקים בזה בכל השנה הבעל"ט.

ואל יאמר האדם דבר קשה הוא מאד, מלבד שגזרת המלך היא, אמנם נקווה כי כשיעסוק בזה ברעיונות מסוגלים לזה, יקל לאט-לאט וישמח בזה מאד.

ההערה הנ"ל אל תזוז מנגד עינינו כל השנה בל"נ, ונזכה כולנו לכתיבה וחתימה טובה בתוך כל ישראל אכ"ר.